

België - Belgique
P.B.
1000 Brussel X
1/1873

imago

Tijdschrift voor het gemeentelijk onderwijs

www.ovsg.be

Dossier Brussel
Goede dagen in de basisschool
Pedagogische begeleiding bereidt zich voor op M-decreet

Pedagogische begeleiding in Brussel: dynamiek en begeleiding tot in de klas

Kwaliteitsvolle pedagogische begeleiding bieden in Brusselse scholen is een vak apart. Een gesprek met twee van onze ervaren adviseurs, en met Bob Loisen, de pionier van onze Brusselwerking.

9

DOSSIER BRUSSEL

Van wetenschappelijk onderzoek naar de klaspraktijk: wordt de leerling er beter van?

Wetenschappelijk onderwijsonderzoek kan de klaspraktijk positief beïnvloeden. We gingen kijken in de gemeentelijke basisschool De Wereldbrug in Vorst.

12

DOSSIER BRUSSEL

Talige diversiteit in Brussel: twee schoolvoorbeelden

Hoe gaan de gemeentelijke basisscholen om met de meer dan 100 talen die in Brussel worden gesproken? We spraken met de directeur van een school in hartje Brussel en van een in Schaarbeek.

14

DOSSIER BRUSSEL

• colofon •

Imago is een uitgave van het Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap vzw, Ravensteingalerij 3, bus 7, 1000 Brussel, www.ovsg.be
Verschijnt vier keer per schooljaar: september, december, maart, juni
Bij OVSG aangesloten leden krijgen **Imago** gratis toegestuurd. Extra abonnementen kunnen besteld worden via www.ovsg.be/bestellingimago tegen 25 euro voor een jaar.

Verantwoordelijke uitgever
Patriek Delbaere, algemeen directeur OVSG

Redactiecoördinatie
anne.berckmoes@ovsg.be

Eindredactie
Frans Van Besien

Met medewerking van
Patriek Delbaere, Anne Berckmoes, Frans Van Besien, Roland Vandenberghe, Bob Loisen, Bruno Sagaert, Karen Dehaen, Tineke Debuyst, Nadia Berhmoun, Evi Frans, Cris Hens, Soetkin Bauwens, Axel Pannecoucke, Hans Laureyn, Bart Van Dijk

Foto cover
Rudi De Jonghe

Foto's
Rudi De Jonghe, Bart De Pelsmaeker, Gemeenteschool De Kriek, Gemeentelijke basisschool Paloke, Albert Verborgh

Vormgeving MWdesign
Drukwerk Claes-Roels Printing

3 Vertrouwensband tussen school en begeleiding essentieel

De evaluatiecommissie laat zich lovend uit over de aanpak en werking van onze pedagogische begeleidingsdienst. Patriek Delbaere licht toe.

4 Goede dagen in de basisschool: een school leiden in een turbulente beleidsomgeving

Directeurs basisonderwijs moeten over vele competenties beschikken, terwijl ze een vrij beperkte autonomie hebben. Enkele bevindingen van een onderzoek naar de gevolgen hiervan voor hun jobsatisfactie en hun professionele identiteit.

7 Memorandum voor nieuwe regering

17 Brede School Molenbeek wil ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren vergroten

18 Pedagogische begeleiding bereidt M-decreet voor

Naar aanleiding van de stemming van het M-decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften organiseerde de pedagogische begeleiding een reflectiedag.

Dag van het Deeltijds Kunstonderwijs
Aantal cursisten DKO blijft stijgen
De Kunstpiloten maken een tussenlanding

22 Nieuwe brochure Advies, vorming en service Raamwerk Seksualiteit en Beleid op school Goed gekozen!

23 Boeken

De coverfoto is genomen in basisschool 't Klavertje 4 in Brussel.

Imago wordt vanaf nu gedrukt op papier met het FSC-logo. FSC (Forest Stewardship Council) is een onafhankelijke organisatie die toezicht houdt op het verantwoord beheer van bossen in de wereld. FSC streeft naar een milieuverantwoord, sociaal gunstig en economisch leefbaar beheer van bossen. Het papier van dit tijdschrift is dus het product van een goed beheerd bos.

Vertrouwensband tussen school en begeleiding essentieel

“Op basis van haar evaluatie komt de commissie tot de conclusie dat de betrokken diensten hun opdracht naar behoren vervullen en op die manier effectief bijdragen tot de kwaliteit van het onderwijs. Ze heeft grote waardering voor de betrokkenheid en inzet van de medewerkers van de diensten. Zij dienen in een complexe context een veelzijdige opdracht waar te maken en een groeiende diversiteit aan vragen te beantwoorden. Gegeven de beschikbare middelen leidt dit onvermijdelijk tot moeilijke keuzes.”
(citaat uit het overkoepelend rapport)

Tijdens het schooljaar 2012-2013 werden de pedagogische begeleidingsdiensten, waaronder die van OVSG, de permanente ondersteuningscel POC voor de clb's en het netoverschrijdend samenwerkingsverband SNPB doorgelicht. Dit voor het eerst sinds hun werking en door een externe commissie.

In februari maakte de commissie haar rapporten publiek. Die sloten grotendeels aan bij de conclusies die we zelf reeds getrokken hadden uit een klantenbevraging van de pedagogische begeleiding in 2011. We zien deze evaluatie dus als een kans om voort te gaan op de ingeslagen weg en onze werking continu te verbeteren.

Het is fijn om vast te stellen dat de commissie de inspanningen looft, die de pedagogische begeleiding levert om te werken aan een vertrouwensband met de onderwijsinstellingen. Veel klanten zijn namelijk tevreden omdat onze begeleiding bereikbaar en betrokken is. De commissie hoorde van onze scholen, academies en centra dat ze het waarderen dat de pedagogische begeleiding netwerken opstart en begeleidt (bv. van directeurs of zorgcoördinatoren). Ook het feit dat we instrumenten ontwikkelen (onze leerplannen, de OVSG-Toets of de DKO-scanner) om de onderwijskwaliteit in onze scholen te bevorderen, vindt de commissie positief.

De aanbevelingen die de evaluatiecommissie formuleert, sluiten dicht aan bij de conclusies uit onze klantenbevraging. OVSG onderging recent een reorganisatie die al voor een stuk tegemoetkomt aan de suggesties. Zo pakken we sinds dit schooljaar de samenwerking en kennisdeling tussen de begeleiding van de verschillende onderwijsniveaus gestructureerder aan. Ook aan integratie tussen begeleiding en nascholing blijven we continu werken. We willen het effect van een nascholing versterken door die in een begeleidingstraject te verwerken.

Om innovatie en (internatio-

naal) onderzoek te integreren in onze werking, hebben we sinds september onze studie- en ontwikkelingsdienst versterkt. We richten onze werking in de eerste plaats op de directies, de middenkaders en lerarengroepen of teams. Als ons gevraagd wordt om dit uit te breiden naar het niveau van de klas, bekijken we steeds met de school wat de meest efficiënte manier is om onze middelen en mankracht in te zetten.

In de netoverschrijdende vzw SNPB zal de pedagogische begeleiding van OVSG in de toekomst verder samenwerken met de andere begeleidingsdiensten in de ondersteuning van vier speerpunten: zorgbreed en kansrijk onderwijs, taal, ICT-integratie en levenslang en levensbreed leren. In het kader van deze samenwerking blijven we vertrekken vanuit onze eigen aanpak binnen de pedagogische begeleiding van OVSG. Daarom hebben we er ook voor gekozen om onze reguliere adviseurs en projectmedewerkers SNPB meer structureel te laten samenwerken zodat er gelijkgericht aan de kwaliteit van het onderwijs kan worden gewerkt.

Patriek Delbaere
Algemeen directeur OVSG

Het overkoepelend rapport is te lezen op www.ond.vlaanderen.be.

Goede dagen in de basisschool

Een school leiden in een turbulente beleidsomgeving

De taken van een directeur basisonderwijs zijn de laatste vijftientig jaar zowel inhoudelijk als qua aantal enorm veranderd. Van schoolleiders wordt verwacht dat ze over uiteenlopende competenties beschikken die als referentiekader worden gebruikt om hen te beoordelen. Ze moeten veel weten en alles kunnen, alle problemen op een professionele manier oplossen en hun voorstellen en acties verantwoorden. Als ze daar niet in slagen, zijn ze de zondebok. Daar staat tegenover dat de autonomie van de school en van de schoolleider relatief beperkt is. Welke gevolgen heeft dat alles voor de jobsatisfactie van een directeur basisonderwijs en op zijn professionele identiteit? Dat was de onderzoeksvraag van het onderzoek naar 'Goede dagen op school'.

Als de leerprestaties bij leerlingen verbeterd zijn, is een activiteit geslaagd. Directeur Nadia Behrmoun van 't Klavertje 4 vertelt op blz. 15.

In samenwerking met de dienst basisonderwijs van OVSG en met het VVKBaO werd een vragenlijst gestuurd (oktober-december 2012) naar alle directeurs basisonderwijs. Een uitvoerige beschrijving en de resultaten van het onderzoek staan in *Leidinggevende, wie ben je?* van Dolf van den Berg, Luc Stevens en Roland Vandenberghe (Garant Uitgevers, 2013, hoofdstuk 8). In dit artikel vatten we beknopt een aantal bevindingen samen. Meer informatie over de rol van di-

recteur vindt u in de toegevoegde literatuurlijst.

Goede dagen op school

Aan de directeurs werd gevraagd een geslaagde activiteit te beschrijven. De beschrijving van deze activiteit gebeurde aan de hand van de volgende (sub-)vragen.

- Wat was de aanleiding tot deze activiteit?

- Wat heeft u gedaan?
- Waardoor en door wie bent u geïnspireerd? Van wie hebt u ondersteuning ontvangen?
- Wat zijn de belangrijkste resultaten?
- Waarom vindt u deze activiteit geslaagd?
- Welke raad zou u geven aan toekomstige directeurs?
- Welke raad wil u geven aan beleidsmakers?

97 directeurs beantwoordden deze vragenlijst (42 mannen en 55 vrouwen). Deze groep is niet representatief voor de aangeschreven schoolleiders. De respondenten zijn gelijkwaardig verspreid over de vijf Vlaamse provincies.

In de antwoorden zien we dat inhoudelijk verschillende activiteiten beschreven worden. Sommigen geven zeer uitvoerige antwoorden, anderen vatten hun ant-

woorden puntsgewijs samen. Sommige antwoorden getuigen van een sterk engagement, in andere is cynisme niet ver weg. Hieronder vatten we de antwoorden samen die interessante informatie bieden over de jobsatisfactie en de persoonlijke opvattingen over leiderschap.

We baseren ons hiervoor op de antwoorden op de vragen 'Wat zijn de belangrijkste resultaten?' en 'Waarom vindt u deze activiteit geslaagd?'.

Belangrijkste resultaten

Hoewel de activiteiten die beschreven worden inhoudelijk zeer uiteenlopend zijn, zijn de antwoorden op de vraag naar de belangrijkste resultaten gemakkelijk te herleiden tot een beperkt aantal thema's.

Een eerste reeks resultaten heeft te maken met veranderingen bij leerlingen. De leerprestaties zijn verbeterd en het algemeen kennisniveau neemt toe. Ook het welbevinden van de leerlingen gaat erop vooruit.

Boeiend zijn de resultaten die wijzen op daadwerkelijke veranderingen op het niveau van de klas en daarbij aansluitend indicaties van professionele ontwikkeling bij leerkrachten. De directeurs signaleren dat leerkrachten nu daadwerkelijk nieuwe activiteiten aandurven; de professionele twijfel vermindert en de zekerheid over de waarde van de eigen praktijk neemt toe. Er is bijgevolg sprake van meer jobsatisfactie. Omdat de leerkrachten de eigen praktijk meer durven te bevragen, merken de directeurs als gevolg daarvan dat er meer samengewerkt wordt. Ook wijzen de directeurs erop dat bepaalde handboeken nu beter gebruikt worden in de klas, dat er meer gedifferentieerd wordt, dat er gedifferentieerd geëvalueerd en gerapporteerd wordt en dat verschillende werkvormen worden toegepast (contractwerk, hoekenwerk, peer teaching, enzovoort).

Een resultaat dat het meest wordt beschreven zijn duidelijke veranderingen in het functioneren van het team. De samenwerking tussen de teamleden groeit. Er worden als gevolg daarvan meer klasdoorbrekende activiteiten georganiseerd. Een beperkt aantal directeurs wijst op het feit dat door teamleden gehospiteerd wordt in klassen van collega's.

Meer overleg en discussie leiden tot waardering van het werk van alle betrokkenen. Als gevolg daarvan wordt de inzet van elke leerkracht groter en ontstaat een cultuur van open communicatie. Thema's die vroeger niet bespreekbaar waren, worden nu wel in groep verkend.

Voor een directeur is een activiteit geslaagd als ze leidt tot positieve veranderingen in het functioneren van het team.

Een andere indicatie van veranderingen in het functioneren van het team is het feit dat er werkgroepen ontstaan rond specifieke thema's of pro-

blemen. Daardoor vermindert de individuele werklast; sommige leerkrachten ervaren op die manier minder stress en de kwetsbaarheid van individuele leerkrachten vermindert. Na verloop van tijd manifesteren zich verschillende varianten van samenwerking. Dat alles maakt dat een gedeelde visie ontstaat in de school en dat stilaan een hoge betrokkenheid groeit.

Dit laatste illustreren we door een directeur (11 jaar ervaring; school met 210 leerlingen) aan het woord te laten over zorgwerking in zijn school. *'Met het hele team hebben we nu een duidelijke en gezamenlijke visie met concrete afspraken. De zorgwerking gebeurt nu meer op de klasvloer zelf. Er is een grotere collegialiteit binnen de zorgwerking. Leerkrachten voelen zich beter, geruster bij de meer concrete ondersteuning op de werkvloer door de zorgleerkracht. De communicatie met de ouders gebeurt nu duidelijker en transparanter. Het onderwijsleerproces verloopt nu bij sommige leerkrachten al efficiënter in de klas.'*

Waarom is deze activiteit geslaagd?

Alle antwoorden op deze vragen zijn beknopt, maar inhoudelijk zeer interessant. 10 van de 97 respondenten beantwoorden deze vraag niet en verwijzen naar de beschreven resultaten. Er zijn inderdaad nogal wat overeenkomsten tussen de antwoorden op beide vragen.

Een beperkt aantal schoolleiders geeft een antwoord waaruit blijkt dat ze een activiteit als geslaagd beschouwen omdat een aantal resultaten in samenhang worden gerealiseerd. We laten een directeur met vier jaar ervaring (school met 540 leerlingen) aan het woord. Na een activiteit om het evalueren van leerlingen te verbeteren en aansluitend hierbij over de resultaten beter te rapporteren, stelt hij vast:

'Omdat ze (de activiteit) steeds meer geïmplementeerd wordt en dagelijks zichtbaar is op de klasvloer. Kinderen, ouders en leerkrachten zitten op hetzelfde spoor. De activiteit is vooral geslaagd omdat de verandering wordt gedragen door de grote groep. In onderwijs worden veel 'losse flodders' gelanceerd op pedagogische studiedagen die daarna nooit ingang vinden in de klas. Dat is vooral zo omdat iedereen, behalve de mensen die het moeten doen, het als noodzakelijk en belangrijk ervaren.'

Dit en andere antwoorden zijn belangrijk omdat ze een inzicht bieden in de professionele opvattingen van schoolleiders over een kwalitatief goede school. Centraal in de antwoorden komt de idee naar voren dat een activiteit geslaagd is als er veranderingen, in positieve zin, optreden in het functioneren van het team. 'Goede dagen op school' zijn dus dagen waarop het team goed functioneert. Analyse van deze vaststelling leidt tot de volgende aspecten.

De samenwerking binnen het team is duidelijk verbeterd. Er ontstaan werkgroepen waarin leerkrachten specifieke verantwoordelijkheden opnemen. Verder blijkt dat er tijd is voor discussie en via gezamenlijk overleg worden bepaalde activiteiten bijgestuurd. Sommige schoolleiders merken hierbij op dat er sprake is van reflectie. Als gevolg van de betere samenwerking is er meer kans op inspraak, groeit de gezamenlijke doelgerichtheid en wordt de schoolvisie meer gedragen door het hele team. Leerkrachten ondersteunen elkaar meer en gaan elkaar ook meer waarderen.

Hierbij aansluitend stelt een aantal directeurs vast – en dat is bijzonder belangrijk gezien de huidige turbulente beleidsomgeving – dat ze in hun manier van werken bevestigd worden. Schoolleiders worden zich bewust van de waarde van een bepaalde aanpak en voelen zich als professional bevestigd. Ze hebben de bijzondere ervaring dat ze als directeur het verschil kunnen maken. Met andere woorden, een goede schoolleider is niet iemand die erin slaagt alle formele regels uit te voeren en de daaraan gekoppelde formulieren in te vullen, maar is iemand die erin slaagt het team beter te laten functioneren en vooral zelf te ervaren dat hij de oorzaak is van deze verbetering. *'Ik doe ertoe!'*

Samen met de verbeteringen in het functioneren van het team, stellen de directeurs ook vast dat er zich bij individuele leerkrachten een positieve professionele ontwikkeling voordoet. Dat individuele leerkrachten beter gaan werken, is voor schoolleiders eveneens een criterium om een activiteit als geslaagd te beschouwen. Men stelt vast dat individuele leerkrachten nu de kans krijgen om hun individuele talenten te manifesteren wat een invloed heeft op hun motivatie. Er is sprake van een verhoogd individueel doelmatigheidsbeleving. En zo stelt men vast dat tijdens personeelsvergaderingen meer tijd wordt voorzien om individuele leerkrachten aan het woord te laten over activiteiten die ze in hun klas hebben ontwikkeld. Of leerkrachten krijgen de kans om hun positieve ervaringen en resultaten bij de leerlingen te delen met collega's. Deze schoolleiders

zorgen ervoor dat verhoogde professionaliteit en verhoogde beleving van doelmatigheid kunnen worden getoond aan collega's.

Eén belangrijke conclusie

Directeurs basisonderwijs voelen zich goed als ze ruimte hebben en krijgen om op een relatief autonome manier te werken aan de professionele ontwikkeling van hun leerkrachten en aan het functioneren van het team. Zowel leerkrachten als de directeur worden beter als er ruimte is voor motiverende ervaringen. Een kwaliteitsvolle school, een goed team, professioneel verantwoordelijke leerkrachten en een gemotiveerde directeur zijn het resultaat van kansen op autonoom functioneren, mogelijkheden om persoonlijke competenties te manifesteren en het kunnen werken aan de basisbehoefte aan relationele verbondenheid met elkaar. Dit alles wordt niet gerealiseerd door de vele vertalingen van beleidsmaatregelen die leiden tot een waaier van formele bewijzen. Deze nieuwe vorm van 'public management' is geen garantie voor de ontwikkeling van kwaliteitsvol onderwijs.

Prof. em. Roland Vandenberghe, KU Leuven

Literatuur

- Andersen, J. & Krüger, M. (2011). Startcompetities schoolleiders primair onderwijs. Amsterdam: NSA.
- Kelchtermans, G. & Piot, L. (2010). Schoolleiderschap aangekaart en in kaart gebracht. Leuven-Den Haag: Acco.
- Van den Berg, D., Stevens, L. & Vandenberghe, R. (2013). Leidinggevende, wie ben je? Postmoderne visie op leidinggeven in het onderwijs. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Vandenberghe, R. (2004). De directeurs basisonderwijs in een turbulente beleidsomgeving. *Basis*, 111, 20, 15-21.
- Vandenberghe, R. (2008). Beginnende directeurs basisonderwijs. Een follow-up onderzoek. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Vandenberghe, R. (2011). Hervorming van het secundair onderwijs: naar een tirannie van standaarden? *Impuls*, 42, 68-71.
- Verbiest, E. (2009). Leren leiden. Notities over de professionalisering van schoolleiders in tijden van nieuwe professionaliteit. Tilburg: Fontys.
- Visser, J., van der Veen, A. & Ros, A. (s.d.). De 1001 taken van schoolleiders. Management en leiderschap in primair onderwijs. Amersfoort: Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra.
- Vlaamse Onderwijsraad (2008). Advies over betere ondersteuning van de directeur basisonderwijs. Brussel: Vlor.

Memorandum voor nieuwe regering

OVSG vraagt initiatiefrecht voor basisonderwijs en deeltijds kunstonderwijs

OVSG vraagt een gelijke financiering voor het kleuteronderwijs. Foto: Rudi De Jonghe

Samen met de schoolbesturen stelde OVSG een memorandum op voor de volgende Vlaamse regering. We focussen hierin op wat ons onderscheidt én sterk maakt: de rol en de kracht van de gemeente als schoolbestuur. Het integrale memorandum 'Vlaanderen en steden en gemeenten voor sterker openbaar onderwijs' kunt u lezen op www.ovsg.be. Hier alvast drie prioriteiten.

Wie doet wat? Initiatiefrecht voor de gemeente

Welk overheidsniveau neemt welke opdracht voor zijn rekening? Voor OVSG is het duidelijk. Wij pleiten voor het subsidiariteitsbeginsel: wat lagere bestuursniveaus (de gemeenten) kunnen doen, hoeft niet door hogere instanties

(Vlaanderen) te worden opgenomen. De gemeenten zijn democratisch gelegitimeerd, aanspreekbaar door de burger en ze beschikken over de nodige bestuurskracht om zelf onderwijs in te richten. De gemeente is nu al een sterke lokale werkgever, ze moet meer ruimte krijgen om die expertise ook in te zetten om een personeelsbeleid op maat uit te werken voor haar onderwijspersoneel. Bovendien voert de

gemeente een integraal lokaal beleid waarin onderwijs niet mag ontbreken.

Concreet stelt OVSG voor dat de gemeenten het initiatiefrecht krijgen voor openbaar basisonderwijs en deeltijds kunstonderwijs op hun grondgebied. Gemeenten die ook andere onderwijsniveaus inrichten moeten dat kunnen blijven doen en naar samenwerking zoeken. De centra voor leerlingenbegeleiding worden onafhankelijke instanties, los van de netten.

Investeer beschikbare middelen gericht

Alle overheidsniveaus zijn in besparingsmodus. Reden te meer om economisch om te gaan met de middelen die er zijn. Dat veronderstelt keuzes maken én begroten voor de lange termijn. Een meerjarenbegroting voor onderwijs zou moeten samenvallen met de gemeentelijke legislaturen van zes jaar.

De beschikbare middelen moeten gericht geïnvesteerd worden in de corebusiness van onderwijs. Ook voor een gevoelige verhoging van het Vlaamse subsidiebudget voor scholenbouw blijven we pleiten. Zo kan de bestaande infrastructuur ten volle worden benut, door activering, renovatie of vervanging. Daarbij moeten alle onderwijsniveaus gelijk behandeld worden en moet de financiering voor alle scholen worden gelijkgetrokken. Waarom krijgt de ene school slechts 60 tot 70 % van de bouwkost gesubsidieerd en de andere 100 %?

Lokale besturen moeten de kans krijgen hun schoolinfrastructuur multifunctioneel te bouwen zodat ze echte 'brede scholen' kunnen vormen. Op die manier krijgen we de efficiënte en duurzame gebouwen die we nodig hebben voor de toekomst. Maar dat vereist wel dat richtlijnen of subsidiestromen van verschillende ministeries elkaar niet in de weg staan, wat nu wel het geval is.

Het deeltijds kunstonderwijs werd in het verleden nogal eens 'vergeten'. Denken we aan de loonsverhoging voor directeurs, waarbij directeurs dko uit de boot vielen. We vragen voor dit onderwijsniveau een volwaardig decreet (na 25 jaar) en een budget dat gelijkaardig is aan dat van de andere onderwijsniveaus.

Terwijl gehamerd wordt op het belang van kleuterparticipatie, worden voor een kleuter nog steeds minder werkmiddelen voorzien dan voor een lagereschoolkind. Omdat men er vroeger van uitging dat een kleuter toch niet elke dag naar school kwam, kent men voor een kleuter nog steeds een derde minder werkmiddelen toe. Als de overheid het kleuteronderwijs écht belangrijk vindt, dan wordt het ook gelijk gefinancierd.

Ook de kosteloosheid van het leerplichtonderwijs is voor ons een speerpunt. Onderwijs is immers een belangrijk wapen in de strijd tegen armoede.

Ten slotte: Vlaanderen doet regelmatig een beroep op de gemeente om beleid te realiseren in de praktijk. De ge-

meente krijgt dan een regierol, maar meestal geen bijkomende middelen. Zo werden gemeenten gevraagd om een lokaal masterplan voor capaciteit op te stellen, maar bleken er geen middelen te zijn om die plannen uit te voeren.

Geen regeldrift maar een langetermijnvisie en transparante en flexibele regels

De Vlaamse overheid wil alles gedetailleerd vastleggen. Dat leidt tot regelgeving die niet langer te bevatten en toe te passen is. Het effect is net het tegenovergestelde. Als niemand de regelgeving nog begrijpt, is er weer plaats voor willekeur.

De voorbeelden zijn legio: het ingewikkelde inschrijvingsrecht, het volumineuze decreet rechtspositie voor het onderwijspersoneel en daarbovenop een stroom van omzendbrieven. Daarom vraagt OVSG dat de Vlaamse overheid een beleid voert dat stuurt op de hoofdlijnen en dat de schoolbesturen de kans geeft die zelf volgens de lokale context in te vullen.

Aan de basis van nieuwe regelgeving moet een (wetenschappelijk) onderbouwde langetermijnvisie liggen. Nadat decreten en besluiten in het Staatsblad zijn verschenen, begint pas het echte werk in de scholen: ook voor de implementatie zijn tijd en een degelijk stappenplan noodzakelijk. Een duidelijke langetermijnvisie die gedragen wordt door alle betrokkenen en die stapsgewijs wordt ingevoerd, brengt continuïteit en rust. Zo kan iedereen, vanuit zijn of haar expertise in het onderwijs, zich toeleggen op waar het echt om gaat: het leren van de kinderen, jongeren of volwassenen.

Verder moeten we opnieuw vertrouwen geven aan de professionaliteit van onze teams en besturen. Elke onderwijshervorming die niet betekenisvol is en niet gedragen wordt door het veld, is gedoemd om te mislukken.

anne.berckmoes@ovsg.be
communicatieverantwoordelijke

Pedagogische begeleiding in Brussel: dynamiek en begeleiding tot in de klas

De Brusselse ketjes verdienen het dat we de lat hoog leggen (basisschool 't Klavertje 4, Brussel). Foto: Rudi De Jonghe

In het Brusselse onderwijs liggen de uitdagingen voor het rapen. Er is werk aan de winkel en wie van de stad, de bewoners en de leerlingen houdt, ziet daar niet tegen op. Integendeel, meertaligheid, omgaan met kansarmoede, hyperdiversiteit ..., het zijn allemaal elementen die het werk net urgent en boeiend maken en houden. Aan de slag in Vlaanderen? 'Nee, we zoeken de uitdaging en worden almaar betere leraren.' Brussel dus, het bruisende onderwijs en al die leerlingen die het verdienen dat hun leerkrachten de lat hoog leggen.

Van blz. 9 tot 17 nemen we u mee. We mogen een kijkje nemen in verschillende inspirerende projecten in het basisonderwijs. We starten met een gesprek met twee van onze adviseurs die in het Brussels gewest scholen begeleiden of begeleid hebben, en ook met de pionier van onze Brusselwerking, Bob Loisen.

"Door netwerken op te starten, kregen we een dynamiek tussen de scholen die voortleeft in de scholen zelf."

Toen Karen Dehaen als pas afgestudeerde leerkracht haar eerste lessen gaf, kwam pedagogisch adviseur Bob Loisen op klasbezoek. Ze weet nog goed dat het een taalles was, en dat Bob haar aan het bord meteen wat didactiek over woordenschat bijbracht. Nu, vijftien jaar later is Bob Loisen pas met pensioen en begeleidt Karen zelf als adviseur 34 Brusselse scholen. Begeleiding tot op de klasvloer? Hier in Brussel gebeurt dat de hele tijd op een vaak spontane manier. De Brusselse leerkrachten van gemeentelijke en stedelijke scholen kennen Karen en vragen zelf of ze eens op klasbezoek komt rond een bepaald thema. Hoe is die begeleiding in Brussel gegroeid? Wie zijn de partners? Een groepsgesprek met **Bob Loisen**, adviseur in Brussel vanaf 1999 en tot 1 januari directeur pedagogisch beleid bij OVSG, **Bruno Sagaert**, die de Brusselse scholen begeleidde van 2004 tot 2009, en **Karen Dehaen**, die de fakkel in 2009 overnam.

De pedagogische begeleiding van OVSG heeft een regioadviseur ingezet voor de scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Waarom en hoe is de werking gegroeid?

Bob Loisen: 'In 1999 kozen we ervoor om de begeleiding voor het gewest Brussel af te splitsen van die van Vlaams-Brabant. De Brusselse scholen voelden zich niet zo goed thuis in de grotere groep omdat ze specifieke vragen en problemen hadden. In 1999 werd het gewest Brussel dus een aparte regio en kreeg een eigen adviseur. De toen 29 scholen werden aan mij toegewezen, maar ik coördineerde daarbij ook nog het onderwijsvoorrangsbeleid en het zorgbeleid. Hoewel ik door die verschillende opdrachten niet zo veel tijd had om me op de Brusselse scholen toe te leggen, zijn we toen samen met een aantal directeurs gestart om het Brusselse onderwijs op de kaart te zetten. De Brusselse werking van OVSG was en is altijd verbonden gebleven met de gehele begeleiding van OVSG. We wilden een platform ontwikkelen met directies en mensen van schoolbesturen zodat het Brusselse onderwijs met één stem de stedelijke en gemeentelijke standpunten kon uitdragen. Dit platform kreeg de naam 'commissie Dapperheid'. Waarom die naam? Om verschillende redenen. De eerste vergadering vond plaats op het Dapperheidsplein in Anderlecht en bovendien was het toch wel dapper om met zo'n commissie speciaal voor Brussel te starten ... Ook toen werkten we rond kansarmoede, meertaligheid ... In de jaren 90 was er overigens een grote aversie tegen andere talen, alles moest in het Nederlands. Door onze samenwerking in deze commissie raakten directies en leerkrachten ervan overtuigd dat meertaligheid een troef is in plaats van een probleem.'

Hoe pakten jullie de begeleiding aan?

Bruno Sagaert: 'In eerste instantie probeerden we structuur te brengen. Op een bepaald moment ging een grote groep directeurs met pensioen. We hebben de nieuwe directeurs die hen opvolgden samengebracht volgens het moment waarop ze gestart waren. Dat had als voordeel dat directeurs uit verschillende scholengemeenschappen elkaar in zo'n netwerk konden ontmoeten en dat ze de diversiteit van Brussel ook op een andere manier leerden kennen. Woluwe is immers Sint-Jans-Molenbeek niet. Daarnaast bleven ook de 'anciens' samenkomen. Op dit moment maken alle directeurs deel uit van zo'n werkgroep waarin over onderwijskundige thema's wordt gedebatteerd. Daarnaast hebben we ook netwerken opgericht met zorgcoördinatoren, ICT-coördinatoren, GOK-coördinatoren en dirco's. Dat geheel van netwerken tussen scholen en scholengemeenschappen brengt een bijzondere dynamiek met zich mee. Verschillende thema's worden door verschillende groepen mensen bekeken vanuit een andere invalshoek. De netwerken komen elk trimester één keer samen rond thema's die ze zelf hebben aangegeven of rond actuele thema's. Dit wordt begeleid door de adviseur. Je krijgt een dynamiek tussen de scholen en ook binnen de school zelf. Er worden gemeenschappelijke onderwerpen besproken in de verschillende werkgroepen om het draagvlak te verhogen in de school en onderwijsbeleid te faciliteren. Als bv. de zorgcoördinator terugkomt met een idee uit zijn netwerk, dan verspreidt hij dat weer verder in z'n eigen school. Op die manier kan je echt een onderwijsbeleid voeren.'

Karen Dehaen: 'Nu zijn we geëvolueerd naar meer en meer begeleiding tot op de klasvloer. De leerkrachten vragen me zelf om een keer een les bij te wonen. Zo kunnen we proactief werken. Er is ook een groot vertrouwen gegroeid. OVSG heeft in de loop van de jaren een gezicht gekregen. We proberen altijd op drie niveaus te werken: de leerprestaties van kinderen, doelen voor leraren en het schoolbeleid. Ook probeer ik de scholen vooral bij het proces te begeleiden. Het is de bedoeling dat ze zelf aan de slag gaan en verder kunnen.'

Welke effecten van de pedagogische begeleiding zien jullie?

Bob Loisen: 'In 1999 deden er bijna geen Brusselse scholen mee met de OVSG-Toets. Ze dachten zelf dat dit te hoog gegrepen zou zijn, maar nu doen alle Brusselse scholen mee en met een behoorlijk resultaat. Dat is significant voor hoe het vertrouwen en de professionaliteit gegroeid zijn.'

Bruno Sagaert, Karen Dehaen en Bob Loisen

Bruno Sagaert: 'Om een voorbeeld te geven: in het verleden hadden we een school waar de kinderen van het eerste leerjaar in juni onvoldoende konden lezen. En het team vond dat doodnormaal. Toen hebben we een heel intensieve begeleiding op-

gezet vanuit wetenschappelijk onderzoek over wat goed (technisch) leesonderwijs is. Na één jaar bleek dat 80 tot 90 % van de kinderen een leesniveau had dat hoger lag dan vereist. Het effect was dat leraren opnieuw geloofden in hun praktijk. Ze communiceerden hierover met collega's. Ook directeurs waren geïnteresseerd in deze aanpak. Als gevolg hiervan brachten de verschillende scholen hun leesbeleid vanuit wetenschappelijk onderbouwde inzichten in de praktijk. De Brusselse scholen worden op dit moment allemaal doorgelicht. De resultaten van deze doorlichtingen zijn aanmoedigend voor onze scholen. Dat is volgens ons ook het resultaat van het project 'Verhogen van het beleidsvormend vermogen in het basisonderwijs van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest', dat de voorbije vijf schooljaren liep en waarvoor extra middelen werden ingezet. We brachten groepen van leraren per leerjaar samen en ze kregen zowel vorming als kansen om samen te werken en elkaar goede praktijken te tonen. Het project was gericht op het voeren van leesbeleid en het uitwerken van kwaliteitsvol WO-onderwijs, rekening houdend met de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen. Het project is stopgezet maar de scholen vragen er nog altijd naar. We vertrokken van een heel concrete onderwijssituatie, nl. lezen, en werkten toch zo aan beleidsvoerend vermogen.'

Karen Dehaen: 'We willen sterk investeren in doelmatigheidsbeleving. Als leraren en directies voelen dat een project echt effect heeft, dan kun je veel bereiken. Ook het geloof in de Brusselse scholen en kinderen en de wil of de goesting om te blijven, is een uitdaging.'

Hoe zit het met het verloop van leerkrachten in Brussel?

Karen Dehaen: 'We zijn vorig schooljaar gestart met een vormingstraject voor startende leerkrachten in Brussel, maar het is nog afwachten wat het resultaat op lange termijn zal zijn. Nu is het verloop nog groot. Sommigen grijpen de kans om dichterbij huis te gaan werken, anderen kunnen het niet volhouden: ze worstelen met klasmanagement, met de armoedeproblematiek... Een bijkomende moeilijkheid is het omgaan met de ouders. De communicatie verloopt niet altijd vlot. Andere talen spreken is niet zozeer een probleem, wel een gebrek aan sociale vaardigheden of omgangsregels bij een aantal ouders. De manier waarop wij problemen aanpakken en hoe sommige ouders dat doen, is totaal verschillend. Toch hebben we ook heel wat 'vaste' schoolteams die al jarenlang enthousiast samenwerken in een soms moeilijke situatie.'

"Het maakt niet uit of je hier woont, maar je moet wel van Brussel houden om in het onderwijs te werken."

En welke directeurs ontmoet je in Brussel? Is het profiel veranderd?

Karen Dehaen: 'Terwijl we bij de leraren een groot verloop hebben, is dat bij directeurs zogoed als onbestaande. Heel belangrijk is de affiniteit met de stad. Het maakt niet uit of je hier woont of niet, maar je moet wel van Brussel houden. En het zijn idealisten hé!'

Bruno Sagaert: 'De werving is alsmat professioneler geworden. We gaan in overleg met de schoolbesturen en stellen samen een profiel op: welke school is dit, welke directeur zoeken we hiervoor? Daaruit vloeit voort dat we in de scholen echt de juiste man of vrouw op de juiste plaats krijgen.'

Met welke partners werken jullie samen?

Bob Loisen: 'We werken nauw samen met het Onderwijscentrum Brussel o.l.v. Piet Vervaecke en ook met het clb van de VGC. Het onderwijscentrum ondersteunt vooral taalvaardigheidsonderwijs, ouderwerking en brede school. Als een school aan tekorten moet werken op het vlak van taalvaardigheid, dan gaan we met Onderwijscentrum Brussel rond de tafel zitten en verdelen de taken. Ook met het clb van de VGC overleggen we frequent. Als er een personeelsvergadering is, zijn ook de medewerkers van Onderwijscentrum Brussel of van het clb welkom.'

*anne.berckmoes@ovsg.be,
communicatieverantwoordelijke*

Brusselplatform

Het Brusselplatform is een overlegforum binnen OVSG van schoolbesturen en directies van het gemeentelijk en stedelijk onderwijs in het Brussels gewest. Alle onderwijsniveaus zijn vertegenwoordigd: van het (buitengewoon) basisonderwijs en het (buitengewoon) secundair onderwijs over het deeltijds kunstonderwijs naar het clb.

Omdat het volledige gemeentelijk en stedelijk onderwijsaanbod in het Brussels gewest van dit platform deel uitmaakt, erkennen de Raad en het College van de VGC ons officieel als 'hoofdstedelijke vereniging'. Voor de beleidsstructuren binnen het Brussels gewest vormt het Brusselplatform van OVSG het aanspreekpunt. Het platform verdeelt hierbij de belangen van ons onderwijsnet in Brussel.

Dit betekent een formele erkenning van de daadkracht van onze bestuurders en directies om gezamenlijk beleid te

voeren. Tegelijk wordt de eigenheid van elkeen gerespecteerd. Het Brusselplatform speelt een voortrekkersrol en is een voorbeeld van groeiende samenwerking. Met dank aan elke participant!

Stedelijk en gemeentelijk onderwijs in Brussel: feiten en cijfers

- 34 basisscholen (3 BuBaO-scholen), waarvan 33 in 5 scholengemeenschappen
- 4 secundaire scholen (2 SO- en 2 BuSO-scholen)
- 1 centrum voor volwassenenonderwijs
- 5 academies
- 1 clb van de VGC
- 12 besturen (+ VGC) en 1 geaffilieerd lid

Van wetenschappelijk onderzoek naar de klaspraktijk: wordt de leerling er beter van?

Over diverse onderwerpen wordt heel wat wetenschappelijk onderwijskundig onderzoek verricht. Kunnen onderzoek en de onderwijspraktijk elkaar wederzijds beïnvloeden en stimuleren? Worden scholen en leerkrachten erdoor gestimuleerd? En meer nog: worden de leerlingen er beter van?

We gingen kijken in de gemeentelijke basisschool **De Wereldbrug** in **Vorst**. Hier wordt het wetenschappelijk onderzoek 'Wat werkt? Kenmerken van effectief basisonderwijs' van Bieke De Fraine en Kim Bellens (KU Leuven) binnengebracht in de klassen. De onderzoeksvraag is of er belangrijke indicatoren zijn om de leerprestaties, de leerwinst en het welbevinden te bevorderen binnen de leergebieden taal en wiskunde. **Guy Biesemans** (directeur) en **Inge Haine** (zorgcoördinator) zijn enthousiast over het project. **Karen Dehaen** (pedagogisch adviseur Brussels Hoofdstedelijk Gewest) begeleidt de school en de leerkrachten hierbij intensief.

Guy Biesemans: 'In een eerste fase werkten we in onze school een kansarmoedebelief uit om twee redenen: we zijn een school met een grote kansarmoedeproblematiek en het doorlichtingsverslag van enkele jaren geleden wees daar ook op. Dit beleid werd opgesteld rond vijf domeinen: onderwijskundig, strategisch, financieel, personeelsaangelegenheden en werking naar ouders.'

Inge Haine: 'Karen kwam op onze vraag een inleiding geven over kansarmoede. Vragen als Kennen jullie de achtergrond van jullie kinderen? Hoe communiceren jullie met de ouders? Wat is belangrijk voor onze kinderen? gaven ons een breder en dieper inzicht op kansarmoede en op de mogelijkheden om er een beleid rond te voeren. Ook de vragenlijsten die we

*Wetenschappelijke inzichten vertalen in de klaspraktijk is een intensief proces.
Foto: Rudi De Jonghe*

voorlegden aan ouders en leerlingen bezorgden ons meer inzicht in de problematiek van armoede.'

Wetenschap

Inge Haine: 'In een tweede fase kwam het onderzoek erbij. Onder begeleiding van Karen verdiepten we ons in het nog beter uitwerken van ons handelingsgericht werken. Aan de hand van miniwijzers, uitgewerkt door de pedagogische begeleiding van OVSG,

zagen we op welke vlakken onze kinderen het moeilijk hadden en hoe we eraan konden werken. Zo is leren leren voor onze kinderen moeilijk. Tijdens een infosessie voor het hele schoolteam leerden we welke achterliggende doelen er bij leren leren aan bod komen. We gingen dieper in op metacognitie, zelfredzaamheid, problemen kunnen oplossen en zelfsturing.'

Karen Dehaen: 'Eerst heb ik toelichting gegeven over het volledige onderzoek van De Fraine en Bellens. Ik legde de kansen uit die een leraar kan benutten om meer tot de essentie van leren leren te komen via een kernmodel, dat door OVSG werd ontwikkeld. Dat is een theoretisch model van wat leren leren allemaal inhoudt. De eindtermen zijn immers vaag en dekken niet alle componenten van leren leren. Daarnaast heb je een afgeleide in het wetenschappelijk onderzoek op het niveau van de klas en de leerkrachtaardigheden. Die hebben we vertaald in kwaliteitskaarten die we miniwijzers noemen. De miniwijzers zijn concrete hulpmiddelen die een bepaald aspect van het didactische proces in kaart brengen. In De Wereldbrug startten we met de miniwijzer 'Instructiestijl', waarbij wordt nagegaan welke concrete stappen gezet kunnen worden om effectief onderwijs te realiseren voor leerlingen, in het bijzonder leerlingen die scoren op armoedefactoren. Bij de miniwijzer 'Instructiestijl' gaat het om zeven factoren die consequent in de klaspraktijk moeten worden toegepast, waardoor de onderwijsuitkomsten, meer bepaald de prestaties en het welbevinden van de kinderen, verbeteren. In dit geval werkt de school aan het vooropstellen van duidelijke doelen, het structureren van de leerstof, het geven van feedback, het actief betrekken van de leerling bij zijn leerproces, het ontwikkelen van metacognitieve vaardigheden, autonomieondersteuning van de leerling en effectief klasmanagement.'

Praktijkwerk

Inge Haine: 'Het schoolteam heeft ervoor gekozen om concreet te werken rond leren leren. We hebben een werkgroep opgericht en leerlijnen leren leren ontwikkeld onder begeleiding van Karen. We schreven operationele doelstellingen uit op het niveau van school, leerkracht en leerling. De verschillende stappen van de miniwijzer worden nu doorlopen. Zo is het bijvoorbeeld belangrijk om te zien hoe leerkrachten, vanuit hun eigen beginsituatie (in kaart gebracht via een bevraging) evolueren naar een meer ef-

fectief onderwijs in functie van de verschillende factoren waaraan we werken. Het uitschrijven van doelen op leerlingenniveau was niet eenvoudig. Maar zodra de leerkrachten de positieve reacties van de kinderen zagen, bv. de mondelinge interactie, het vragen stellen en het inzicht in wat ze leren, wilden ze steeds verder gaan.'

Guy Biesemans: 'Zoals bv. 'Schrijf uw doelen op de rechterkant van het bord'. Dat was een van de afspraken die met de leerkrachten werden gemaakt op de personeelsvergaderingen. De doelen op het bord moeten vertaald zijn op kindniveau en geformuleerd in de IK-vorm. Dus 'IK leer' en dan de doelstelling, zodanig dat het kind zich onmiddellijk aangesproken voelt. Er was ook een gradatie. In het eerste leerjaar werden die doelen niet op het bord geschreven, maar met pictogrammen voorgesteld. In het tweede leerjaar werden ze per twee lestijden op het bord geschreven. In het derde en vierde leerjaar de hele voormiddag. In de derde graad de hele dag. De leraren merkten al vlug dat de leerlingen dit wel zinvol vonden. De kinderen weten direct wat ze gaan doen, wat er het volgende lesuur komt enz. ... En na elke les was er reflectie. Dat was in het begin niet gemakkelijk. Nu begint dit al beter te lopen. De manier van vragen stellen was zeer belangrijk. Er moesten open vragen gesteld worden en dat is niet evident. Zo maakten leraren voor zichzelf uit waar het al goed ging en waar ze het nog moeilijk mee hadden, zoals bijvoorbeeld open vragen stellen en het geven van feedback op het proces. Hoe alles visueel voorstellen: wat heb ik geleerd, waar was het moeilijk? Het is de bedoeling dat op zo'n manier te doen dat de leerlingen daar altijd terug naar kunnen grijpen.'

Inge: 'Het volledige proces dat nu nog steeds aan de gang is wordt ook gecoacht. Enerzijds verzorgt Karen de coaching voor de zorgcoördinator en de directeur, die op hun beurt de leerkrachten coachen. Ze ging ook mee op klasbezoek en voerde met de leerkrachten individuele gesprekken. De

rol van de begeleiding is hierbij cruciaal. Dankzij Karen hebben we op een eenvoudige manier kunnen kennismaken met een aantal wetenschappelijke inzichten en de kern van het leren leren. Ook belangrijk is de begeleiding in hoe we als kernteam de leerkrachten kunnen ondersteunen en coachen. Je komt tot op de klasvloer en doet het eigenlijk voor een stuk voor. Voor ons als kernteam is dat zeer leerrijk en de leerkrachten ervaren dat toch altijd als iets extra. Ze durven ook meer en ze durven ook meer vragen. De vertrouwensband is zeer belangrijk.'

Relatie school-wetenschap

Karen Dehaen: 'Ook met de onderzoekers blijft er contact. Onderzoekster Kim Bellens komt in de loop van het derde trimester langs. Ze komt kijken in de verschillende klassen om te zien hoe wij, enerzijds vanuit begeleiding maar anderzijds vanuit de school, het wetenschappelijk onderzoek vertalen in de klaspraktijk. En dan gaat ze bekijken wat de effecten bij de leerkrachten en bij de kinderen zijn. De school en de leerkrachten krijgen ook de kans om vragen te stellen aan de onderzoekster. Maar net zo goed komt de onderzoekster die geen praktijkervaring heeft afoetsen hoe het onderzoek in de school tot stand komt en kan ze nagaan of het wel allemaal correct is wat ze in het onderzoek poneert. Bevestigt de praktijk ons onderzoek? Onze rol als pedagogische begeleiding is om dat wetenschappelijk onderzoek dichterbij de schoolpraktijk te brengen. En dit in de twee richtingen. In deze school hebben we een concreet praktijkvoorbeeld van synergie tussen de wetenschappelijke wereld en de klaspraktijk. Dat is een intensief proces en je hebt daarvoor enthousiaste leerkrachten nodig die hun leerlingen stimuleren samen met een intensieve begeleiding van de leerkrachten.'

*bob.loisen@ovsg.be
oud-directeur pedagogisch beleid
voorzitter SNPB*

Talige diversiteit in Brussel: twee schoolvoorbeelden

Officieel worden in Brussel zo'n 107 verschillende talen gesproken.

Hoe gaan de gemeentelijke basisscholen om met deze talige diversiteit?

Imago sprak met Tineke Debuyst, directeur van Gemeenteschool De Kriek in Schaarbeek, en met Nadia Berhmoun, directeur van 't Klavertje 4 in het hartje van Brussel.

In september 2011 kwam in Schaarbeek *Gemeenteschool De Kriek* tot bloei. Begonnen als een kleuterschool en een eerste leerjaar, groeide de school al snel uit tot de huidige 4 klassen in de kleuterschool en 3 leerjaren in de lagere school, met in totaal 130 leerlingen. Elk schooljaar groeit de school, samen met de leerlingen, uit tot een volledige basisschool.

Het tweede schoolvoorbeeld, *'t Klavertje 4*, bevindt zich in het centrum van Brussel, dichtbij het Noordstation. Deze kleurrijke, multiculturele stadsschool telt 7 klassen in de kleuterschool en 12 klassen in de lagere school.

Gemeenteschool De Kriek

Directeur **Tineke Debuyst** vertelt: 'Van de 130 leerlingen in Gemeenteschool De Kriek komt ongeveer 20 % uit een gezin waar Nederlands ofwel de thuistaal is ofwel door één van beide ouders vlot wordt gesproken. De andere 80 % komt uit een anderstalig gezin. Ongeveer 40 % van de leerlingen spreekt thuis Turks, 35 % Arabisch. De overige 15 % spreekt ofwel een Afrikaanse taal, ofwel Portugees, Spaans, Frans, Russisch, Tibetaans, Bulgaars, Albanees, Berbers, Rif, Catalaans of Lets.'

R-e-s-p-e-c-t

'Uit onderzoek blijkt dat een goede beheersing van de moedertaal een belangrijke factor is in de leerontwikkeling van kinderen. Respect voor de thuistaal krijgt daarom een prominente plaats in ons talenbeleid. Onze openheid voor meertaligheid gaat hand in hand met wederzijds respect. Concreet betekent dit dat alle ouders en kinderen aan de schoolpoort in het Nederlands begroet worden en er wordt ook een Nederlandse groet terug verwacht. Op activiteiten met de ouders zoals infovergaderingen, praatcafés, koffiemomenten en openklasdagen is de voertaal Nederlands. Toch

Meertalig sprookjesbuffet. Foto: Gemeenteschool De Kriek

wordt er simultaan (fluister)vertaald naar het Frans, Arabisch, Turks of Engels zodat we zeker weten dat de informatie duidelijk is voor iedereen. Op die manier voelt iedereen zich betrokken en begrepen. Onze visie op meertaligheid staat in het verlengde van het pedagogisch project van de school. De kernwaarden 'elk kind staat centraal', 'de school als kleine samenleving' en 'bouwen aan de toekomst' worden concreet uitgewerkt in de visies op zorg, wereldoriëntatie en taal.'

Integratie van de thuistaal

'Tijdens de zorggesprekken kan iedereen zich, in het belang van het leerproces van het kind, in zijn of haar moedertaal uitdrukken. Er wordt dan een beroep gedaan op een cultureel bemiddelaar, die ook als tolk fungeert. Zo worden de school- en thuissituatie op elkaar afgestemd. Anderstalige nieuwkomers krijgen in een klein groepje een aantal basisbegrippen aangeleerd, zodat ze zich zo snel mogelijk kunnen integreren in de dagelijkse klaswerking. Ook mogen de kinderen

zich tijdens de speeltijd uitleven in de taal waarin ze het liefst spelen.

Af en toe krijgt de thuistaal van de kinderen ook een plaats tijdens de lessen. Wanneer het bijvoorbeeld kan helpen dat een wiskundeoefening aan een leerling in zijn of haar thuistaal wordt uitgelegd, dan wordt dit toegestaan in een afgebakend lesmoment. Het hoofddoel blijft uiteraard de leerwinst van de leerling, waarbij de integratie van de thuistaal in de lessen en de algemene integratie van de leerling perfect kunnen samengaan en elkaar versterken.'

Meertalig sprookjesbuffet en O Mundo-project

'Enkele leerkrachten organiseerden samen met de ouders een meertalig sprookjesbuffet. Enkele ouders werden uitgenodigd om in hun moedertaal een sprookje voor te lezen. Om het gezellig te maken werden er ook samen pannenkoeken gegeten en werd er geknutseld. 'Verlengd wegens succes' is hier echt wel op zijn plaats. Erika Vandeplass, onze leerkracht die instaat voor de begeleiding van anderstalige nieuwkomers, werkte samen met Stichting Lezen aan het O Mundo-project. Dit O Mundo-project - een kleine Wereldbibliotheek - heeft

als doel om de mooiste prentenboeken uit de hele wereld binnen te brengen in multiculturele klassen. Scholen krijgen tien voorleesboeken in tien verschillende talen met lessuggesties aangeboden. Ook hier weer ligt respect voor de verhalen en de cultuur van het thuisland van de kinderen aan de basis. Door te werken met de verhalen die kinderen meebrengen uit hun eigen leefwereld, tonen we dat ze welkom zijn, dat we hen waarderen. Beide initiatieven werden enthousiast onthaald door de ouderwerking, het bewijs dat de visie op meertaligheid door zowel het team, de kinderen als de ouders wordt gedragen.'

Gedeelde opdracht

'We merken dat onze kinderen behoorlijk Nederlands spreken en dat kinderen en ouders zich goed voelen op onze school. Kinderen die zich betrokken voelen, hebben meer kansen op betere leerresultaten. Gemeenteschool De Kriek heeft als doel een vlotte doorstroming naar het secundair onderwijs te verzekeren en de kansen van de kinderen te verhogen om later als volwaardig lid te kunnen deelnemen aan de democratische samenleving. Dit is evenwel een gedeelde opdracht voor de school, de ouders

en de samenleving. We zetten in op de ontwikkeling van de totale persoonlijkheid met aandacht voor attitudevorming, kennisverwerving en de ontwikkeling van vaardigheden met respect voor de eigenheid van elk kind. Zo willen we bereiken dat onze leerlingen de school verlaten als evenwichtige jongeren die stevig en zelfbewust in het leven staan.'

Toekomstvisie: evolueren en evalueren

'De school wil in ieder geval op deze manier voortwerken. Omdat we nog niet alle leerjaren hebben, zijn de resultaten op lange termijn, zoals het bereiken van de eindtermen, nog niet gekend. Sommige ouders pleiten voor een meer dwingende aanpak, zodat mensen eigenlijk verplicht worden om Nederlands te spreken. Wij kiezen er als schoolteam voor om maximaal in te zetten op de leerwinst van de kinderen. Momenteel stimuleren we de ouders enkel om Nederlands te spreken (er worden Nederlandstalige lessen georganiseerd op school) en kiezen we voor een zo vlot mogelijke info-overdracht door meertalige communicatie. We gaan het gesprek met de ouders aan om ons talenbeleid te evalueren.'

Basisschool 't Klavertje 4

Ook **Nadia Berhmoun**, directeur van Basisschool 't Klavertje 4, geeft een woordje uitleg over de talige diversiteit in haar school: 'De grootste meerderheid van onze schoolpopulatie is van Marokkaanse en Turkse afkomst (minstens 70%). Deze twee taalgroepen steken erbovenuit en dus besteden we hier extra aandacht aan. Meertaligheid bij kinderen is namelijk een belangrijke factor in de identiteitsontwikkeling en in de schoolresultaten.'

Weerspiegeling van de buurt

'Onze school ligt in de noordwijk van hartje Brussel. 't Klavertje 4 weerspiegelt de buurt: een overwegend allochtone populatie met een grote diversiteit aan culturen, waarbij er ook veel

Ook in 't Klavertje 4 zijn taalachterstand wegwerken en ontwikkelingskansen maximaliseren prioritair. Foto: Rudi De Jonghe

(kans)armoede en een grote taalachterstand zijn. Bij de overgrote meerderheid van de leerlingen is het Neder-

lands de derde taal en fungeert ze eerder als onderwijs- en instructietaal. Toch geven de ouders de voorkeur aan

het Nederlandstalige onderwijs om een succesvolle schoolcarrière en de toekomst van hun kinderen te garanderen. In onze school is ieder kind uniek en krijgt elke leerling gelijke leer- en ontwikkelingskansen. We vertrekken vanuit de leefwereld van het kind en houden rekening met de buurt en de leefcontext van de kinderen én hun familie.'

Taalachterstand wegwerken

'Het Nederlands is niet de thuistaal van de meeste leerlingen. Uit een bevraging bij de ouders in het kader van het zorg- en gelijkheidsbeleid is gebleken dat 98% van de leerlingen thuis een andere taal dan het Nederlands spreekt. Daarom kiezen we er bewust voor om thematisch te werken en altijd te vertrekken vanuit de leefwereld van de kinderen. De leerplannen van OVSG gebruiken we als basis. Heel wat leerlingen blijven worstelen met een behoorlijke taalachterstand in het Nederlands. Onze school heeft al heel wat initiatieven genomen om die weg te werken. Zo besteden we tijdens de schooluren veel aandacht aan het lezen, in de brede zin van het woord. De leerlingen lezen elke schooldag en krijgen een leesmap mee naar huis. Ze kunnen zelf teksten vinden die bij hun interesses en niveau aansluiten. De leerkrachten selecteren de geschikte boeken en stimuleren de leerlingen om elke dag te lezen. De doelen rond ontluikende geletterdheid zijn gestructureerd in een verticale en horizontale leerlijn. Ten slotte is er ook een samenwerking tussen de derde kleuterklas en het eerste leerjaar om een vlotte overgang te bewerkstelligen. Ook de ouders worden hierbij betrokken.'

Identiteitsontwikkeling

'Onze identiteit evolueert en bepaalt wie we worden en zijn. In de ontwikkeling daarvan speelt het onderwijs een belangrijke rol. Uit onderzoek blijkt dat een betere kennis van de moedertaal leidt tot een betere kennis van alle andere talen die men aanleert en ook tot goede schoolresultaten. Het erkennen van de thuistaal op school heeft boven-

dien nog een ander positief effect; het creëert meer gelijke onderwijskansen. Daarom organiseren we sinds vorig schooljaar, in samenwerking met de Turkse en Marokkaanse ambassade, Turkse en Arabische lessen na schooltijd. De ambassades zorgen voor leerkrachten die bij ons op school lesgeven. In totaal schreven 120 leerlingen zich in voor een van beide lessen. We hopen dat deze extra aandacht voor de thuistaal kan helpen om eventuele schoolachterstand weg te werken of te voorkomen.'

Participatie van de ouders

'De ouders zijn zeker een belangrijke partner in de brede schoolwerking. We hebben een ouderraad opgestart in samenwerking met Citizenne zodat de ouders ook betrokken worden bij de school. Het is essentieel dat ouders hun kinderen kunnen opvolgen en dat wij als school ook met de ouders in het Nederlands kunnen communiceren. Nederlands leren is één ding, je moet ook de kans krijgen om de taal te oefenen. Daarvoor organiseren we met de vzw Bru-taal de zogenaamde Babbelschool. Eén of meer schoolactiviteiten worden omgevormd tot een gelegenheid waar ouders Nederlands kunnen oefenen op een ontspannen manier. Nederlandstalige ouders en leerkrachten voeren dan informele, eenvoudige gesprekken met anderstalige ouders, waardoor die laatste de taal oefenen en onderhouden en waardoor ook alle ouders en kinderen elkaar beter leren kennen. Daarnaast breiden we het aanbod van Nederlandstalige naschoolse activiteiten uit en proberen we de ouder- en kleuterparticipatie bij de verschillende schoolactiviteiten te verhogen. Een positief schoolklimaat staat daarbij centraal. Uit oudergesprekken en uit verslagen van de ouderraad blijkt dat ouders wel degelijk gemotiveerd zijn om hun kinderen thuis te ondersteunen, maar dat zij vaak niet weten hoe ze dat kunnen doen. Zij hebben nood aan een beter zicht op wat de school van de ouders verwacht en op hoe ze hun kinderen beter kunnen ondersteunen van thuis uit. Ze krijgen dan ook de woordenschat mee die hun kind in de klas krijgt. Zo kunnen ze thuis samen oefe-

nen. Onze schoolvisie is namelijk ook samen leren, werken en gelukkig zijn.'

Brede school

'Het mag duidelijk zijn dat we zo veel mogelijk doen om de taalachterstand weg te werken. Daarnaast blijft het maximaliseren van de ontwikkelingskansen prioritair. Daarvoor hebben we dankzij de subsidie van de VGC vanaf dit schooljaar een brede schoolwerking opgestart. Zo werken we samen met de Raad van Brusselaars van buitenlandse herkomst om hulpateliers voor het welslagen van het Nederlands te organiseren. Die worden georganiseerd door de stad Brussel, waarbij kinderen op een ludieke manier Nederlands leren. Daarnaast werken we samen met andere organisaties zoals het toekomstatelier, Buurtsport, de muziekacademie voor dko en MUS-E. Het is de bedoeling om dit netwerk nog verder uit te breiden. Daarom zal de bredeschoolcoördinator een bevraging organiseren om de noden en behoeften van leerlingen, leerkrachten en ouders in de buurt in kaart te brengen.'

Gemeenteschool De Kriek

- 130 leerlingen
- 4 klassen in de kleuterschool
- 3 leerjaren in de lagere school
- Buurt Josaphatpark, Schaarbeek

Basisschool 't Klavertje 4

- 350 leerlingen
- 7 klassen in de kleuterschool
- 12 klassen in de lagere school
- Noordwijk, Centrum Brussel

*anne.berckmoes@ovsg.be,
communicatieverantwoordelijke*

Meer informatie

www.omundo.be, project van
Stichting Lezen
www.bru-taal.be
www.briobrusseel.be,
BRIO-Taalbarometer

Brede school Molenbeek wil ontwikkelingskansen van kinderen vergroten

Kinderen en jongeren hebben heel wat competenties nodig om hun leven op te bouwen in de grootstad. De Brede School Molenbeek (BroM) werkt met een integrale aanpak om dat te bereiken.

Brede School Molenbeek (BroM) is een netwerk van organisaties in Sint-Jans-Molenbeek, die focussen op vijf kernaspecten: talentontwikkeling en plezier, gezondheid, veiligheid, maatschappelijke participatie en voorbereiding op de toekomst. Partners uit verschillende sectoren (onderwijs, kinderopvang, cultuur, sport, jeugd, welzijn) werken samen met als doel de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren, op school en in de vrije tijd. BroM is al enige jaren actief, maar de effecten van deze samenwerking (uitbouwen van een netwerk, kennismaken met wat leeft in de buurt, opstarten van samenwerkingsverbanden tussen scholen en andere organisaties, concreet toeleiden naar vrijetijdsaanbod) werden vooral zichtbaar in één specifiek gedeelte van Molenbeek. Door extra subsidies van de VGC voor de brede schoolwerking konden vanaf september 2012 ook in nieuwe delen van Sint-Jans-Molenbeek samenwerkingsverbanden met lokale partners worden opgestart. Een bredeschoolcoördinator faciliteert de samenwerking en fungeert als spilfiguur en aanspreekpunt.

Nederlandstalige vrijetijdsactiviteiten

Jaarlijks maakt BroM een vrijetijdskalender en organiseert een vrijetijdsmarkt. Alle organisaties met een vrijetijdsaanbod in Molenbeek worden hierbij betrokken. Groepjes van ouders uit de verschillende scholen gaan naar deze vrijetijdsmarkt. Tijdens de paas- en zomervakantie organiseert de gemeente Sint-Jans-Molenbeek speelpleinwerking op de site van gemeenteschool Paloke.

Moestuin onderhouden met rusthuisbewoners

Dit schooljaar is Paloke gestart met een moestuinproject in samenwerking met gezinsboerderij Het Neerhof en het rusthuis tegenover de school. De leerlingen die in de naschoolse opvang blijven, onderhouden samen met enkele bewoners van het rusthuis deze moestuin. Met de oogst worden dan op woensdagnamiddag kookateliers georganiseerd.

Ook tijdens de schooluren zijn er activiteiten voor kleuters van de derde kleuterklas of voor leerlingen van het eerste of tweede leerjaar in samenwerking met het rusthuis. Die kaderen in sociale vaardigheden en diversiteit.

Duidelijke resultaten voor de leerlingen

De kinderen maken tijdens de schooluren of tijdens de naschoolse opvang kennis met organisaties in Sint-Jans-Molenbeek. Zo werkt Paloke al samen met spelotheek 'Walala', de bibliotheek, plaatselijke kunstenaars, de Jeugdbond voor Natuur en Milieu, de pedagogische cel van de gemeente, de vzw Molenbeekse Cultuur Afspraak en speelplein Molenbeek. Doordat ze deze organisaties leren kennen, stromen ze gemakkelijker door naar vrijetijdsactiviteiten. Zo krijgen kinderen de kans om andere talenten te ontdekken. Bovendien is het belangrijk dat leerlingen in hun vrije tijd deelnemen aan Nederlandstalige activiteiten om hun taal verder te stimuleren. Ook ouders worden hiervan bewust gemaakt.

Degelijke begeleiding en aansturing

BroM stelde een schoolbrochure op die leerkrachten wegwijs moet maken in het rijke activiteiten aanbod van Sint-Jans-Molenbeek en Brussel voor scholen en hun leerlingen. Zij vinden nu makkelijker de weg naar een aantal organisaties om met hen samen te werken in het kader van bepaalde thema's (Huis van Culturen, bibliotheek, gemeenschapscentrum De Vaartkopen, de circusschool).

Een stuurgroep, bestaande uit verschillende partners, stuurt de brede schoolwerking aan. De directeur van school Paloke maakt hier deel van uit. In de toekomst blijven we inzetten op de toeleiding naar vrijetijdsactiviteiten. De uitbouw van een netwerk met nieuwe partners in Hoog Molenbeek moet daarbij helpen.

Evi Frans, Brede School coördinator
www.bredeschoolbrussel.be/brom

Pedagogische begeleiding bereidt M-decreet voor

Naar een gelijkgerichte visie op meer inclusief onderwijs

Gert Backx licht het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap toe.

In 2009 ondertekenden ons land en de verschillende gemeenschappen het Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap van de Verenigde Naties. Dit verdrag trad in België officieel in werking op 1 augustus 2009 en houdt een nieuwe visie op handicap in. Wat betekent dit voor het Vlaamse onderwijs? De stemming van het M-decreet door de commissie onderwijs van het Vlaams Parlement daagde de pedagogisch begeleidingsdienst van OVSG uit om te reflecteren op inclusief onderwijs.

Eind januari kwamen alle pedagogisch adviseurs en begeleiders van het basisonderwijs en het secundair onderwijs, de medewerkers van de dienst CLB en de collega's van de studie- en ontwikkelingsdienst van OVSG samen op een interne reflectiedag.

Het VN-verdrag en redelijke aanpassingen in het onderwijs

Vooraleer we ons met zijn allen konden buigen over een aantal stellingen, bracht Gert Backx van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding een verhelderende uiteenzetting over het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap. In het verdrag wordt handicap omschreven als het resultaat van een wisselwerking tussen een persoon met een beperking

en de obstakels waarmee hij of zij wordt geconfronteerd. Zo zal een rolstoelgebruiker pas een handicap hebben als hij of zij een gebouw binnen wil dat niet toegankelijk is voor rolstoelgebruikers. Een leerling met dyslexie zal zich pas beperkt voelen wanneer hij of zij geen computer mag gebruiken tijdens de lessen en in de examenperiode.

Daarnaast staat het verdrag voor een mentaliteitswijziging: een persoon met een handicap is niet langer iemand zonder stem of mening die afhankelijk is van hulp of liefdadigheid, maar een persoon met rechten, net als alle andere burgers. Specifiek met betrekking tot onderwijs verplicht het verdrag Vlaanderen om inclusief onderwijs te garanderen. Inclusief onderwijs betekent dat alle kinderen welkom zijn in de gewone school en daar kwaliteitsvol onderwijs

kunnen krijgen. Leerlingen met een beperking hebben recht op redelijke aanpassingen naargelang van hun behoefte om de drempels te overwinnen die het gewoon onderwijs soms opwerpt.

Concreet betekent dit dat scholen geen leerlingen kunnen weigeren op grond van hun beperking. Of anders gesteld, dat kinderen met een beperking het recht hebben om naar de school te gaan waar ze naartoe zouden gaan indien ze geen beperking zouden hebben gehad. Een school kan een

Dit gevarieerde panel kreeg enkele controversiële stellingen voorgeschoteld, aangevuld met bemerkingen van de deelnemers aan de reflectiedag. We nemen u graag mee in de discussie rond twee stellingen.

Op de stelling 'Kinderen met een specifieke onderwijsbehoefte krijgen meer kansen in het buitengewoon onderwijs' kwamen genuanceerde reacties. Lies, die zelf een fysieke beperking heeft, voelde zich als ervaringsdeskundige aangesproken om als eerste te reageren. Ze gaf aan dat kinde-

Een handicap is het resultaat van een wisselwerking tussen een persoon met een beperking en de obstakels waarmee hij of zij wordt geconfronteerd.

leerling met een beperking enkel weigeren wanneer de aanpassingen die noodzakelijk zijn, te zwaar zouden wegen en dus niet redelijk zijn. Bij deze overweging moet echter ook rekening gehouden worden met de beschikbare ondersteuningsmogelijkheden binnen en buiten de school.

Vandaag lopen al veel inclusieprojecten en leveren scholen inspanningen om deze projecten dag in dag uit te doen slagen. Toch is er in Vlaanderen nog heel wat werk aan de winkel om het onderwijs écht inclusief te maken. Steeds meer leerlingen met een handicap kiezen ervoor om naar een gewone school te gaan.

Interessante stellingen voor discussie

Op deze reflectiedag organiseerden we een panelgesprek met *Gert Backx* (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding), *Lisbet van Gijseghe*m (algemene coördinator voor het geïntegreerd onderwijs van Kasterlin-den), *Lies Vanpeperstraete* (lector BanaBa buitengewoon onderwijs en BanaBA Zorgverbreding en Remediërend leren), *Patrick Vandelanotte* (Ouders voor Inclusie) en tot slot *Wim Van Rompu* (directeur Stedelijk CLB Antwerpen).

ren en ouders een evenwaardige keuze tussen gewoon en buitengewoon onderwijs moeten kunnen maken. Wim stelde hierbij de vraag of we deze stelling moeten bekijken vanuit de realiteit van vandaag of vanuit de wenselijkheid van morgen. Wat willen we in de toekomst? Is een gesegregeerde schoolomgeving wenselijk? Patrick speelde hierop in en gaf aan de hand van een persoonlijk voorbeeld – hij is vader van een kind met een beperking – aan dat de kijk op 'handicap' doorheen de jaren grondig gewijzigd is. Ook argumenteerde hij dat inclusief onderwijs niet geplaatst moet worden in de structuurtegenstelling tussen gewoon en buitengewoon onderwijs maar dat moet bekeken worden wat de individuele noden en behoeften van leerlingen met beperkingen zijn en welke mogelijke haalbare en redelijke aanpassingen we daarvoor kunnen voorzien.

De stelling 'Enkel kinderen met een label hebben recht op ondersteuning' bracht de discussie over de betaalbaarheid van het diagnostisch traject op gang. Zowel Patrick als Lisbet stelden dat het M-decreet – in tegenstelling tot de intenties – onvoldoende afstand doet van het labelen op basis van een medisch discours. Hierdoor zullen ook

Twee interessante publicaties

Het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding werkte een handige brochure uit voor leerlingen, ouders, leerkrachten en schooldirecties om hen meer vertrouwd te maken met het begrip 'redelijke aanpassingen'.

De brochure legt uit wat men precies verstaat onder redelijke aanpassingen en hoe in redelijke aanpassingen kan worden voorzien. Verder volgen goede praktijkvoorbeelden en kan je lezen wat je kan doen wanneer een redelijke aanpassing geweigerd wordt.

Downloaden via www.diversiteit.be/met-een-handicap-naar-de-school-van-je-keuze

Mieke Meirsschaut, Frank Monsecour en Marijke Wilssens van de Arteveldehogeschool Gent ontwikkelden 'Klaar voor redelijke aanpassingen. Een leidraad', over inclusief onderwijs en de aanpak van redelijke aanpassingen. Ook de pedagogische begeleidings-

dienst van OVSG werkte hieraan mee.

Downloaden via www.arteveldehogeschool.be/sites/default/files/attachments/Klaar%20voor%20redelijke%20aanpassingen_leidraad_2014.pdf

sociaal-economische factoren blijven spelen. Dit brengt de gelijke onderwijskansen in het gedrang. Lies antwoordde gevat op deze stelling: 'Ondersteuning is het recht en niet het label!'

Zowel de uiteenzettingen als het panelgesprek brachten heel wat discussie teweeg. Stof tot nadenken. Dat bleek ook uit de evaluaties van de deelnemers met reacties als 'inspirerend', 'boeiend', 'motiverend' ... maar ook: 'Wat brengt de toekomst?', 'En nu?' Een collega vatte het als volgt samen: 'Een gevarieerde dag met heel veel input die je achterliet met een hoofd vol gedachten, impressies en ... vragen'.

Wordt vervolgd

Voor de pedagogische begeleidingsdienst was dit een eerste stap in het ontwikkelen van een gelijkgerichte visie op inclusief onderwijs. Op dit moment wordt een interne werkgroep opgestart die zal focussen op de opportuniteiten en de kansen die het M-decreet biedt voor het gewoon en voor het buitengewoon onderwijs om te groeien naar meer inclusieve scholen. De schoolcontext, de huidige situatie en de al aanwezige expertise vormen hierbij het startpunt. Adviseurs en begeleiders professionaliseren zich en maken zich klaar om samen met de scholen, directies en leraren de uitdaging aan te gaan. In de nabije toekomst kunnen scholen rekenen op de ondersteuning van de pedagogisch begeleidingsdienst bij dit traject.

Ook vanuit het SNPB-project 'Competentieontwikkeling in het kader van kinderen met specifieke onderwijsbehoeften' stomen begeleiders zich klaar om samen met de reguliere

begeleiding, de clb's en alle betrokken te actoren te werken aan een meer inclusieve school. In dit project worden concrete vormings-, coaching- en begeleidingstrajecten voor begeleiders en leraren(-teams) uitgewerkt. Er wordt o. a. ingezet op het verder implementeren en verkennen van het handelingsgericht werken en handelingsgerichte diagnostiek, het introduceren van het universeel ontwerp voor leren binnen de didactische en pedagogische aanpak van leraren(-teams), het aanwenden van de index voor inclusie als reflectie-instrument voor scholen die werk willen maken van meer inclusief onderwijs. Ook wordt geëxperimenteerd met bv. teamteaching, co-teaching en communities of practice bij de ondersteuning van scholen die het nieuwe type 9 zullen aanbieden. Het is de bedoeling de expertise en deskundigheid van het personeel rond autismespectrumstoornissen te vergroten en hen in staat te stellen hun aanbod voor kinderen en jongeren met autismespectrumstoornissen te verbreden en te verdiepen. Voorts wordt een ondersteuningscentrum uitgebouwd dat expertise op het vlak van inclusief werken samenbrengt.

*cris.hens@ovsg.be,
stafmedewerker studie- en ontwikkelingsdienst
soetkin.bauwens@ovsg.be,
beleidsmedewerker pedagogische begeleiding
axel.pannecoucke@ovsg.be,
pedagogisch medewerker basisonderwijs*

Met dank aan Gert Backx, Centrum voor Gelijkeheid van Kansen en voor Racismebestrijding.

M-decreet goedgekeurd door Vlaams Parlement

Op 12 maart 2014 werd het M-decreet definitief goedgekeurd door de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement. Volgens dit decreet krijgen leerlingen met een beperking het recht om zich in een gewone school in te schrijven. Een voorwaarde is wel dat de school niet meer dan 'redelijke aanpassingen' moet doen, zowel aan het gebouw als aan de inhoud van het onderwijs. De belangrijkste wijzigingen aan het ingediende ontwerpdecreet staan in onze presentatie over het M-decreet die u op het extranet van OVSG vindt.

Wat zijn de nieuwigheden?

- De problematieken die in aanmerking komen om een attest type 3 te verkrijgen worden verder opgesplitst. Zo worden angst- en stemmingsstoornis als een afzonderlijke indicatie beschouwd. Bovendien wordt een hechtingsstoornis als een bijkomende mogelijkheid ingevoerd.
- Het decreet treedt in op 1 september 2015. Het clb zal de nieuwe manier van attesteren en de nieuwe

types 'Basisaanbod' en type 9 voor leerlingen met een autismespectrumstoornis al laten ingaan op 1 januari 2015.

- De omvorming van type 1 en type 8 naar het type 'Basisaanbod' gaat in op 1 september 2015. Deze omvorming wordt niet beschouwd als een herstructurering.
- De berekening van de lestijden zal als volgt gebeuren: de leerlingen met een type 1-attest tellen op basis van de lestijdentabel type 1. Hetzelfde geldt voor de leerlingen met een type 8-attest, maar dan op basis van de lestijdentabel type 8. De leerlingen type 'Basisaanbod' zullen tellen op basis van een nieuwe, nog te bepalen lestijdentabel.
- Type 9-scholen kunnen van start gaan vanaf 1 september 2015. Hun oprichtingsdossiers moeten bij de overheid ingediend worden tegen 1 juli 2014. OVSG geeft ondersteuning bij de opmaak van uw oprichtingsdossier.

Dag van het DKO – aftrap in Brussel

De Dag van het Deeltijds Kunstonderwijs (www.dagvanhet-dko.be) is een feestelijke open dag waaraan alle academies voor deeltijds kunstonderwijs deelnemen. Ze zetten hun deuren open voor het publiek en pakken uit met optredens, workshops, concerten, tentoonstellingen ... Het thema dit jaar was 'Kunst boven water'. Er werd speciaal een lied geschreven en gecomponeerd en de werkgroep schreef een wedstrijd uit voor de origineelste en de beste uitvoering. De gemeentelijke academie voor Muziek, Woord en Dans van Londerzeel won in de beide categorieën. Proficiat! Organisatoren van de 'Dag van het DKO' zijn de directeursverenigingen **Codibel** (voor academies Beeldende Kunsten) en **VerDi** (voor academies Muziek, Woordkunst en Dans).

Openingsfeest in Brussel

De aftrap werd gegeven op donderdag 20 februari 2014 in de gotische zaal van het Brusselse stadhuis. Het werd een bruisende happening, rijk aan diversiteit, waar jong en oud zich van zijn beste kant liet zien en horen. Traditioneel is dit openingsfeest een samenwerking van alle Nederlandstalige Brusselse academies over de netten heen. Het Vlaamse deeltijds kunstonderwijs heeft het in de Brusselse context niet altijd gemakkelijk om het hoofd boven water te houden,

zowel qua infrastructuur als door de concurrentie van het (deels gratis) Franstalige kunstonderwijs. Dankzij de ongebreidelde inzet van de Brusselse directies en personeel en de intense samenwerking tussen de academies en met de steun van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, telt het deeltijds kunstonderwijs in Brussel toch een kleine 6000 leerlingen, waarvan de helft in één van de vijf (Nederlands-talige) gemeentelijke academies les volgt.

Aantal cursisten DKO blijft stijgen

Als we de cijfers over heel Vlaanderen bekijken, stellen we vast dat het aantal cursisten in het DKO gestaag blijft stijgen. We tellen nu 173 032 cursisten, waarvan 159 152 naar een stedelijke of gemeentelijke academie gaat. Zowel jongeren als volwassenen vinden de weg naar de academie. Uitgebreid cijfermateriaal is te vinden in de brochure 'Cijfers in het deeltijds kunstonderwijs XIX' van OVSG (zie

www.ovsg.be). Voor het 19de schooljaar op rij brengt deze brochure informatie samen over onder andere de (kunst)academies en hun filialen, leerlingen, leerkrachten, inschrijvingsgeld en nieuwe richtingen.

De Kunstpiloten maken een tussenlanding

Op maandag 5 mei (C-mine Genk) en dinsdag 6 mei (Vooruit Gent) kunt u deelnemen aan een studiedag over de pilootprojecten en het nascholingsaanbod voor academies. Twee pilootprojecten van OVSG, Kunstenbad en Musi'X, lopen ook dit schooljaar nog door. OVSG was als lid van de stuurgroep ook betrokken bij het pilootproject 'Kunstig competent' (GO!), dat competentiegerichte evaluatie in het DKO in kaart tracht te brengen en samenwerkt met het project 'Competent in artistieke competenties' (KHLim). Verder is er nog een vijfde project, 'Ge zijt zelf competent!' (Mooss vzw).

De pilootprojecten brengen een aantal fundamentele inhoudelijke vernieuwingen van de conceptnota 'Kunst verandert. Inhoudelijke vernieuwing deeltijds kunstonderwijs' in de praktijk om zo pedagogische en didactische expertise op te bouwen en te verspreiden.

Inschrijven via www.dekunstpiloten.be/studiedag
Meer info: www.dekunstpiloten.be, carolien.vandersteene@ovsg.be (Kunstenbad), michiel.dutre@ovsg.be (Musi'X).

Nieuwe brochure Advies, vorming en service

Schoolbestuurders, directeurs en leden van een schoolteam, beleids- of ondersteunende medewerkers in een school, een academie, een centrum of scholengemeenschap, het aanbod van OVSG is er voor iedereen. Voor uw gemak hebben we ons volledige aanbod gebundeld in de nieuwe infobrochure Advies, vorming en service. Neem gerust even de tijd om inspiratie op te doen.

In de loop der jaren heeft OVSG vele diensten, publicaties en cursussen ontwikkeld die we naast de ledenservice tegen betaling aanbieden. Sinds dit schooljaar brengen we dit allemaal samen in één onderdeel van onze organisatie, het Advies- Vormings- en Servicecentrum van het gemeentelijk onderwijs.

Zo hopen we nog beter op uw vragen en noden te kunnen inspelen.

Het aanbod omvat cursussen, nascholingen (voor basis-, secundair en deeltijds kunstonderwijs), seminaries en publicaties die we ofwel zelf lanceren (bv. de OVSG-toets) of in samenwerking met uitgeverij Politeia/ASP. Voor de schooladministraties bieden we o.a. software aan in samenwerking met Wisa. Ook informatie over de sport- en openluchtclasses vindt u in onze brochure terug. Zo vindt u de juiste informatie op uw maat.

Het volledige aanbod Advies, vorming en service vindt u ook op <http://nascholing.ovsg.be>

Raamwerk Seksualiteit en Beleid op school

Het Raamwerk Seksualiteit en Beleid (versie voor scholen) is een werkdocument dat voortvloeit uit de engage-

mentsverklaring die de Vlaamse overheid en de organisaties die met kinderen werken, ondertekenden om geweld en seksueel misbruik tegen kinderen aan te pakken. Het werd ontwikkeld door Sensoa en Child Focus in samenwerking met de onderwijskoepels, clb's en ouderkoepels.

Dit gloednieuwe werkdocument helpt scholen bij het uitwerken of aanvullen van hun beleid rond seksualiteit en lichame-

lijke integriteit. Het bundelt een modelvisie en concrete instrumenten met achtergrondinformatie voor een kwaliteits-, preventie- en reactiebeleid. Het Raamwerk houdt ook rekening met de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Aan de hand van concrete cases kunnen schoolteams besluiten of een bepaald gedrag op een bepaalde leeftijd normaal of eerder afwijkend is. Scholen kunnen bij het verder uitwerken van hun beleid hierrond een beroep doen op de pedagogische begeleidingsdiensten en op de centra voor leerlingenbegeleiding die de komende maanden ondersteuning bieden.

Stedelijk of gemeentelijk onderwijs? Goed gekozen!

KOOGO, de Koepel van Ouderverenigingen van het Officieel Gesubsidiëerd Onderwijs, lanceert de campagne 'Goed Gekozen'. Het doel is om ouders op een positieve manier te doen stilstaan bij de keuze voor een school die ze gemaakt hebben. Ze hebben hun kind ingeschreven in een stedelijke of gemeentelijke school en dat is inderdaad 'goed gekozen'! Waarom is dat zo? Wat zijn de troeven

en sterktes van zo'n school? Daarover geeft de website <http://goedgekozen.koogo.be/> zes argumenten. Bij de campagne horen ook heel wat gadgets voor de samenwerking of het schoolteam.

Leren zichtbaar maken

John Hattie, een invloedrijk onderwijswetenschapper, bracht de resultaten van onderzoek waarbij miljoenen leerlingen betrokken zijn onder de aandacht in zijn boek 'Visible Learning'. Dit theoretische werk kreeg een opvolger in 'Visible Learning for Teachers'. Hierin zijn de theoretische inzichten vertaald naar de dagelijkse praktijk van de leraar.

In 9 concrete hoofdstukken maakt Hattie duidelijk waarom leraren de krachtigste beïnvloeders zijn van het leerproces. Naast heldere samenvattingen van de succesvolste methoden biedt de auteur een stap-voor-stapbegeleiding voor een geslaagd invoeren van 'Visible learning' in de klas: wat heeft daadwerkelijk effect in het onderwijs en waar heeft de leerling baat bij? Hattie besteedt aandacht aan 'de voorbereiding van de lessen', 'het starten van de lessen', 'het verloop van de les: leren', 'het verloop van de les: feedback' en 'het einde van de les'. Dit alles klinkt bekend, maar de inzichten die Hattie meegeeft zijn verrassend en omvangrijk. Dit boek verdient dan ook een plekje in

elke schoolbibliotheek. Luc Stevens, em. hoogle- raar orthopedagogiek, formuleert het als volgt: *'Het is de grote verdienste van Hattie dat hij op empirische gronden niet alleen laat zien hoe belangrijk een leraar is, maar wat van een leraar belangrijk is: hoe hij over zijn taak en zijn leerlingen denkt, en hoe kritisch hij tegenover zijn eigen rol en invloeden kan staan.'*

Leren zichtbaar maken, John Hattie, 2013, 320 p., ISBN 978-94-6118-173-2, € 54, Bazalt, Rotterdam. Bestellen bij Abimo Uitgeverij, klantendienst@abimo.net, www.abimo-uitgeverij.com.

Leerbereidheid van leerlingen aanwakkeren

Principes die motiveren, inspireren én werken

Dit boek speelt in op de vraag die leraren heel belangrijk vinden, nl. hoe motiveer ik mijn leerlingen tot leren? Hoe creëer je als leraar een context waarin leerlingen graag leren?

Het vlot lezend boek is een aanrader omdat het zoveel praktische en realistisch haalbare tips bevat. Leerbereidheid wordt beschreven als het product van context x interesse x zelfinschatting. Vanuit deze invalshoek werden tien praktijkprincipes uitgeschreven. Die vormen de kern van het boek. Het eerste deel van het boek beschrijft de vier belangrijkste theoretische invalshoeken over leerbereidheid en motivatie. Deel twee geeft voorbeelden vanuit wetenschappelijk onderzoek over wat (niet) werkt om de leerbereidheid van leerlingen aan te wakkeren. Deel drie reikt leraren heel wat handvatten aan om in hun handelen de leerbereidheid van leerlingen verder te versterken. De theoretische inzichten en de inzichten vanuit onderzoek komen hier samen. De praktische uitwerking van de tien praktijkprincipes staan

centraal in dit deel. De tien principes die motiveren, inspireren en werken, krijgen in dit deel een verstaalslag naar de praktijk. In deel vier lees je hoe deze review in opdracht van de Vlor tot stand kwam.

Leerbereidheid van leerlingen aanwakkeren. Principes die motiveren, inspireren én werken, J. Vanhoof, M. Van de Broek, M. Penninckx, V. Donche & P. Van Petegem, 2012, 190 p., ISBN 978-90-334-8805-4, € 16, www.uitgeverijacco.be.

Kleine kinderen, grote kansen

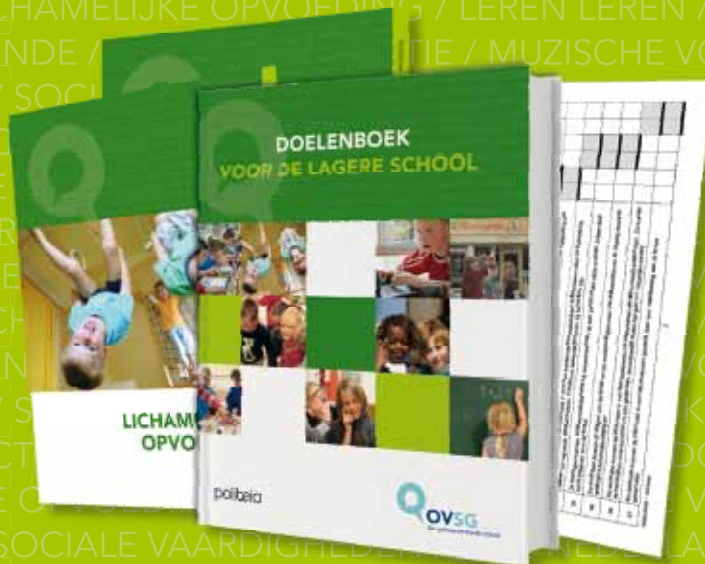
Hoe kleuterleraren leren omgaan met armoede en ongelijkheid

Wetenschappelijk onderzoek toont het belang aan van kwaliteitsvol onderwijs in de eerste levensjaren voor de sociale, cognitieve en emotionele ontwikkeling van kinderen. Daarom wil de Koning Boudewijnstichting bijdragen aan het doorbreken van kinderarmoede en sociale ongelijkheid. De Universiteit Gent voerde een actieonderzoek uit met als doel toekomstige leraren in het kleuteronderwijs beter toe te rusten in het creëren van gelijke onderwijskansen voor kansarme kleuters. Dit onderzoek biedt inzicht in de manier waarop lerarenopleidingen toekomstige leraren kunnen voorbereiden op het omgaan met diversiteit en kansarmoede en formuleert hiervoor geïntegreerde curricula die de

nodige competenties een plaats geven in de kern van het curriculum. Verder worden goede voorbeelden in kaart gebracht en lessen getrokken uit de praktijk.

Kleine kinderen, grote kansen. Hoe kleuterleraren leren omgaan met armoede en ongelijkheid, I. Roose, R. Pulinx en P. Van Avermaet - Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent, m.m.v. I. Aerden en I. Laenen, CEGO-KU Leuven, 2014, 160 p., ISBN 978-90-5130-837-2, gratis, Koning Boudewijnstichting i.s.m. het departement Onderwijs. Downloaden of bestellen via www.kbs-frb.be (publicaties).

DOELENBOEK VOOR DE LAGERE SCHOOL

Na het succes van het *Doelenboek voor de kleuterschool* publiceerde het OVSG in 2013 het *Doelenboek voor de lagere school*. Een initiatief dat beantwoordt aan een reële nood, gelet op het grote aantal bestellingen.

Het *Doelenboek voor de lagere school* bundelt alle leerlijnen van alle OVSG-leerplannen in een hanteerbare en overzichtelijke map. Ook de leerlijnen van ICT, sociale vaardigheden en leren leren werden in de uitgave opgenomen.

Het *Doelenboek voor de lagere school* is een werkinstrument voor de leraar, een hulpmiddel voor een kwaliteitsvolle, doelgerichte klaspraktijk.

Het doelenboek kan voor verschillende doeleinden gebruikt worden:

- het selecteren van doelen bij de planning;
- een basis om schoolspecifieke leer- en groeilijnen uit te werken;
- een basis om met het schoolteam de doelen grondig te verkennen;
- een werkinstrument om de verschillende doelen op klas- en schoolniveau verder te concretiseren en hierover afspraken te maken op schoolniveau;
- een bewakingsinstrument voor het doelgericht aanbod op klas- en schoolniveau;

Het *Doelenboek voor de lagere school* (272 blz.) bestaat uit een A4-ringmap, onderverdeeld in 10 delen. Door de overzichtelijke structuur en de geplastificeerde tabbladen vindt u alle informatie meteen terug. De ringmap laat ook toe eigen materiaal tussen te voegen.

INHOUD

INLEIDING	MUZISCHE VORMING
LEREN LEREN	Attitudes
SOCIALE VAARDIGHEDEN	Beeld
ICT	Muziek
NEDERLANDS	Beweging
Luisteren	Drama
Spoken	Media
Lezen	FRANS
Schrijven	Domeinoverstijgende doelen
Taalbeschouwing	Mondelinge interactie
WISKUNDE	Luisteren
Domeinoverschrijdende doelen	Spoken
Getallen	Lezen
Meten	Schrijven
Meetkunde	LICHAMELIJKE OPVOEDING
WERELDORIËNTATIE	Motorische competenties
Natuur	Fitheid en gezondheid
Techniek	Zelfconcept en sociaal functioneren
Mens	
Maatschappij	
Tijd	
Ruimte	
Verkeer	

NIUW
OVSG-Wijzer
Lezen

Andere OVSG-publicaties bij Uitgeverij Politeia-ASP:

- ▶ Doelenboek voor de kleuterschool
- ▶ Samen over de drempel
- ▶ Woord- en dramalessen voor kinderen
- ▶ Leren met de muzen – Richting geven aan muzische vorming op school
- ▶ Leerplannen Frans, Nederlandse taal, Wereldoriëntatie domein techniek en domein natuur
- ▶ Didactische suggesties bij de leerplannen Frans, Nederlandse taal, Wereldoriëntatie domein techniek en domein natuur
- ▶ Licht op krachtig leesonderwijs
- ▶ Ontwikkelingsplan ICT
- ▶ Handboek gemeentelijk basisonderwijs
- ▶ Handboek deeltijds kunstonderwijs
- ▶ Kwaliteitsvol personeelsbeleid
- ▶ Gemeentelijk onderwijs organiseren

Politeia/ASP Ravensteingalerij 28, 1000 Brussel

Fax: 02 289 26 19, Tel: 02 289 26 10 Of bestel via website: www.politeia.be, e-mail: info@politeia.be

politeia

De onderwijspublicaties van Politeia zijn vanaf 1 januari 2014 ondergebracht bij Uitgeverij ASP, een zusteruitgeverij van Politeia.

OVSG

ASP onderwijs
Academic & Scientific Publishers